

KSIĄŻKI NADESŁANE

Ludwik Feuerbach: *Wybór pism*. T. 1: *Myśli o śmierci i nieśmiertelności*. Warszawa, PWN, 1988, ark. wyd. 25, 50, LXI + 188 s., nakład: 9750 + 250 egz. Przekład: Krystyna Krzemienio-wa i Mirosław Skwieciński. Przekład przejrzał i wstępem opatrzył: Ryszard Panasiuk. Seria: Biblioteka Klasyków Filozofii.

Opublikowana anonimowo w 1830 roku rozprawa Feuerbacha jest zmodyfikowaną wersją dysertacji: *De rationae, una uniwersali, infinita*, na podstawie której habilitował się on w 1828 roku w Erlangen, tuż po ukończeniu studiów w Berlinie. Mimo to treść książki jest zasadniczo zgodna z intencją wyrażoną w pracy pisanej po łacinie. Jednakże — jak stwierdza Ryszard Panasiuk, autor wstępu: *Feuerbach: filozofia boga i człowieka* — o ile tam myśliciel niemiecki kładł nacisk na pozytywne wyłożenie swojego stanowiska w kwestii pojmowania rozumu powszechnego i jego stosunku do indywidualów, to w książce podejmuje obszerną polemikę z dogmatem o nieśmiertelności osobniczej, twierdząc, iż na gruncie racjonalizmu nie jest możliwe obstawanie przy idei osobowego charakteru absolutu i nieśmiertelności indywidualnej. Uważa, że chrześcijaństwo, a w szczególności jego protestancka odmiana jest religią jaźni, kultem indywidualum, osoby. Przeciwstawiony światu, pojęty personalnie Bóg i aspirująca do nieśmiertelności jednostka stanowią sprzężone ze sobą naczelné wartości tej postaci religii. Podejmując motyw zespolenia jednostek z absolutem, Feuerbach dotknął istotnego w romantycznej formacji duchowej i na gruncie Hegłowskiej filozofii religii zagadnienia nieśmiertelności indywidualnej i osobowego charakteru Boga, problemu, który przez Hegla nie został w sposób jednoznacznie rozwiązany. Feuerbach nadał mu skrajną interpretację i zajął w związku z tym istotne miejsce w sporze, który później doprowadził do podziałów wśród zwolenników myśli Hegla.

Ludwik Feuerbach: *Wybór pism. T. 2: Zasady filozofii przyszłości*. Warszawa, PWN, 1988, ark. wyd. 28, 00, 505 s., nakład 9750 + 250 egz. Przekład: Krystyna Krzemieniowa i Mirosław Skwieciński, przejrzał: Ryszard Panasiuk. Seria: Biblioteka Klasyków Filozofii.

Zasady filozofii przyszłości powstałe w 1843 roku należą wraz z *Istotą chrześcijaństwa* (1841 r.) i *Tymczasowymi tezami do reformy filozofii* (1842 r.) do najświetniejszych prac w twórczości Ludwika Feuerbacha i odegrały istotną rolę w procesie przekształcania świadomości i postaw dość szerokich kręgów radykalnej młodzieży tak w Niemczech, jak i poza ich granicami. W omawianej książce, która jest kontynuacją i uzupełnieniem *Tymczasowych tez do reformy filozofii*, Feuerbach usiłuje stworzyć wykładnię nowego światopoglądu, odrzucając zawarte w *Istocie chrześcijaństwa* pojęcie istoty gatunkowej człowieka jako zbyt teoretyczne i niewystarczające, by właściwie objaśnić treści poznawcze zawarte w religii, by opisać w sposób odpowiedni człowieka. Zarówno w *Tymczasowych tezach*, jak i w *Zasadach*, Feuerbach deklaruje się — znanie Ryszarda Panasiuka — jako materialista w tym sensie, że zakłada realność i samoistność przyrody oraz jako sensualista, gdyż postuluje filozofowanie zaczynające się od zmysłów. Jednakże, jak można zauważyć, filozofia przyszłości nie zawiera założeń dyskursywnych, charakterystycznych dla doktryny teoretycznej — narzędzia poznawania świata, lecz stanowi przede wszystkim wyraz postawy praktycznej, rodzaj manifestu zwiastującego nowy kształt ludzkiego bytowania w świecie.

Niccolò Machiavelli: *Książę. Rozważania nad pierwszym dziesięcioksięgiem historii Rzymu Liwiusza*. Wyd. II, Warszawa, PIW, 1987, ark. wyd. 14, 40, 264 s., nakład: 50 000 + 250 egz. Przełożył: Czesław Manke (*Książę*) i Krzysztof Zaboklicki (*Rozważania*). Przekład *Księcia* przejrzał i uzupełnił: Jan Malarezyk. Wyboru z *Rozważań* dokonał Robert Nowak. Wstęp: Krzysztof T. Toeplitz.

Niccolò Machiavelli, powołany decyzją Rady Osiemdziesięciu republiki Florencji na sekretarza drugiej kancelarii, a później na stanowisko zarządzającego sprawami Rady Dziesięciu, prawdopodobnie — jak twierdzą liczni biografowie i komentatorzy jego twórczości — nie napisałby nigdy nic więcej poza doraźną publicystyką, gdyby pozostał do końca czynnym politykiem i dyplomatą w służbie rodzinnego miasta. Po klęsce pod Prato (1512) i po powrocie Medyceuszy, Machiavelli

zostaje uchwałą Signorii pozbawiony wszystkich swoich funkcji publicznych, a później za udział w antymedycznym spisku (1513 r.) uwięziony. W następnym roku po uwolnieniu osiada w Toskanii i przystępuje, między innymi na podstawie własnych doświadczeń, do tworzenia wielkiej teorii władzy i rządzenia. Jednakże jego pisarstwo, które zawierało również dzieła z zakresu historii i literatury pięknej, nigdy nie było ani próbą ucieczki od świata polityki, ani pracą o charakterze autotelicznym. Machiavelli traktował je instrumentalnie, chciał za jego pomocą zwrócić na siebie uwagę, zapewnić sobie powrót do służby publicznej.

Tworzenie dwóch największych i najbardziej znanych jego dzieł przeplatało się w czasie. Wpierw Machiavelli rozpoczął pracę nad *Rozważaniami*. Po *Księdze pierwszej* przerwał swe najobszerniejsze w swym dorobku refleksje celem napisania dwudziestu sześciu rozdziałów *Księcia*, po których powrócił znowu do niedokończonego dzieła. *Rozważania* stanowiły próbę stworzenia pewnej idealnej koncepcji władzy opartej na równowadze sił. Zawarta w nich jest, w porównaniu z *Księciem*, głębsza analiza, wyższy poziom pojmowania problemów politycznych, których podstawą i źródłem umożliwiającym dystans do bieżących zdarzeń i znacznie szersze widzenie spraw jest *Historia rzymska* Liwiusza.

Książę z kolei stanowił jakby doraźną interwencję w sytuacje polityczne Florencji owego okresu. Rozbieżność punktu widzenia, rozróżnienie historyczne, różne opcje polityczne, odmienne założenia i koncepcje zawarte w owych dziełach budzą w dalszym ciągu zaciekawienie nad ich przyczynami, nad genezą inspiracji wybitnego twórcy, który nie potrafił, mimo usilnych starań, zastosować własnej teorii w praktyce.

Zdzisław J. Czarnecki: *Przyszłość i historia. Studia nad historyzmem i ideą prospekcyjną dziejowej w historii filozofii*. Lublin, Wydawnictwo Lubelskie, 1981, ark. wyd. 23, 8, 415 s., nakład: 3000 egz. Seria: Człowiek i Świat Człowieka.

Książka Z. J. Czarneckiego została wydana w ramach serii, która poświęcona jest pogłębianiu i upowszechnianiu filozoficznej wiedzy o człowieku jako aktywnym twórcy swego świata i — jak twierdzą wydawcy — śledzeniu w jaki sposób powstała ongiś i rozwija się obecnie świadomość podmiotowego charakteru ludzkiego działania materialnego i duchowego, a także badaniom nad dawniejszą i współczesną refleksją teoretyczną, dotyczącą swoistości ludzkiego istnienia i życia społecznego.

Główny wątek prezentowanej książki zmierza — zdaniem autora —

do przedstawienia najistotniejszych elementów i meandrów teoretycznej drogi, na jakiej kształtowało się stopniowo w ciągu stuleci przekonanie o swoistości świata historycznego i o jego pochodnym charakterze w stosunku do ludzkiego działania praktycznego. Drugi, choć nie mniej ważny wątek został poświęcony teoriom, zawierającym rekonstrukcje procesu historycznego, rekonstrukcje wiążące się z wizjami jego zmienności i ostatecznych celów. Istotne znaczenie ma tu ogląd przeszłości — retrospekcja, uzupełniona przez prospekcję — próbę określenia tego, co nastąpi, a więc jutra, przed którym stoi ludzkość. Zawarte w książce studia nad historią i ideą prospekcji dziejowej w historii filozofii obejmują swym zasięgiem dwadzieścia kilka stuleci, od antyku do połowy XIX wieku.

Poznanie, umysł, kultura. Lublin, Wydawnictwo Lubelskie, 1982, ark. wyd. 27, 0, 495 s., nakład: 4728 + 272, egz. Red. Zdzisław Cackowski. Seria: Człowiek i Świat Człowieka.

Praca zbiorowa pod redakcją Zdzisława Cackowskiego składa się z dwóch części: I: *Problemy teorii i metodologii poznania*; II: *Organizm, umysł, kultura. Współczesne problemy i teorie*. W pierwszej pojawiają się zagadnienia związane z wiedzą naukową, opisem i wyjaśnianiem jakiegokolwiek przedmiotu, stanu, rzeczy, procesu czy działania. Poruszono między innymi problemy dotyczące przedmiotu i zakresu teorii poznania, swoistości ludzkiego poznania oraz wiedzy w ujęciu poznawczym i pozapoznawczym (Z. Cackowski). Omówiono też kontrowersje w sferze pojmowania racjonalności w filozofii i metodologii, w szczególności między postawą naturalistyczną i supranaturalistyczną (M. H e m - poliński), a także sprawy ukazujące żywy obecnie spór między scjentyzmem i antysejentyzmem (J. K m i t a). Zwrócono też uwagę na miejsce teorii w kategoriach interpretacji dialektyki (I. Nowak, L. Nowak) oraz na problemy dualizmu psychofizycznego (M. Hempoliński), jak i również na paralelizm psychologiczny, traktowany jako program metodologiczny dla współczesnej wypowiedzi (K. Z a m i a r a). W tej części znalazła się również wypowiedź na temat socjologii poznania naukowego Ludwika F l e c k a, poprzedzająca niejako profetycznie późniejsze wydanie w prezentowanej serii pracy tegoż autora, opublikowane pierwotnie w języku niemieckim.

W następnej części tomu skoncentrowano się na problematyce poświęconej kwestii psychofizycznej, a szczególnie na zagadnieniu *mind-body*, które przeżywa w ostatnich dziesięcioleciach renesans, zwłaszcza w literaturze anglosaskiej. W zakresie problemu umysł-ciało (*mind-body*)

zadaje się pytania: czym jest umysł, na czym polega działalność człowieka, którą nazywa się działalnością umysłową, psychiczną, poznawczą i jak się ona ma (genetycznie, funkcjonalnie, treściowo) do działalności materialnej człowieka i do funkcjonowania organizmu, a także inne. Znaczny wpływ, choć daleki od bezkrytycznej uległości, na rozwiązanie problemów postawionych w powyższych pytaniach mają badania współczesnej neurofizjologii, utożsamiające czynności umysłowe z procesami neurofizjologicznymi. Na temat wskazanych w tej części zagadnień wypowiedzieli się: Z. Cackowski, A. Kłoskowska, Jerzy Gierasimiuk, W. Martyna, J. M i z i ñ s k a, P. B y t n i e w s k i. Prezentowana książka mówi nie tylko o różnych, kontrowersyjnych koncepcjach. Przedstawia też różnorodne stanowiska i style myślenia, odmienne preferencje przedmiotowe i opcje metodologiczne.

Krzysztof J. Brozi: *Antropologia funkcjonalna Bronisława Malinowskiego. Problemy metodologiczne*. Lublin, Wydawnictwo Lubelskie, 1983, ark. wyd. 13, 50, 250 s., nakład: 4730 + 270 egz. Seria: Człowiek i Świat Człowieka.

Krzysztof J. Brozi twierdzi, że koncepcje Bronisława Malinowskiego są wyrazem zagubionej obecnie w naukach społecznych i humanistycznych swoistego rodzaju syntezy, która wiążąc różne poziomy abstrakcji eksplikuje założenie, że to właśnie człowiek jest nie tylko źródłem, lecz i celem wszelkiej kulturowej działalności. Malinowski spełniając ten wymóg, stwarza przesłanki do określenia podstaw nowego, odpowiadającego naszym czasom myślenia o świecie kultury ludzkiej. Dlatego też autor opisuje i wyjaśnia poglądy wybitnego antropologa nie tylko z perspektywy historycznej, lecz stara się odnaleźć w nich to, co nadal aktualne i istotne w refleksji humanistycznej, a mianowicie te rozważania metodologiczne, które były u podstaw wspomnianej syntezy. Układ formalny książki składającej się z czterech części (1. *Teoretyczne źródła antropologii funkcjonalnej*; 2. *Główne pojęcia antropologii funkcjonalnej*; 3. *Praksistyczny charakter szczegółowych rozwiązań antropologii funkcjonalnej*; 4. *Metodologiczne znaczenie kategorii „standard kulturowy” przy opisie i wyjaśnianiu mechanizmów wzrostu, przemiany i upadku kultury*) jest konsekwencją treści merytorycznych, którym przyświeca główna idea książki, zakładająca, że funkcjonalizm Malinowskiego jest w istocie najszerzej rozumianą koncepcją praksistyczną w porównaniu z interpretacjami pragmatycznymi, empiriokrytycznymi czy szerzej — pozytywistycznymi, że zachodzą liczne zbieżności między nim a materializmem historycznym.

Ludwik Fleck: *Powstanie i rozwój faktu naukowego. Wprowadzenie do nauki o stylu myślowym i kolektywizmie myślowym*. Lublin, Wydawnictwo Lubelskie, 1986, ark. wyd. 13, 40, 222 s., nakład: 4730 + 270 egz. Tłumaczenie z języka niemieckiego: Maria Tuszkiewicz, *Wstęp do wydania polskiego*: Zdzisław Cackowski. Seria: Człowiek i Świat Człowieka.

Powstanie i rozwój faktu naukowego jest książką wybitnego polskiego mikrobiologa i immunologa, który przedstawia w niej problemy metodologii i socjologii wiedzy, rozpatrywane na podstawie odkrycia odczynu W a s s e r m a n a. W pracy Ludwika F l e c k a, napisanej w 1935 roku, kierunek rozważań porządkują trzy podstawowe kategorie filozoficzne, takie jak: 1. Historyzm epistemologiczny zakładający, że każdy akt poznawczy ma swoją przeszłość, która uczestniczy w jego aktualnym kształtowaniu; 2. Kolektywizm epistemologiczny, który w ujęciu F l e c k a kwestionuje autonomię poznawczą jednostki, ponieważ sposób myślenia wyznaczany jest przez jej własną przeszłość, również przez przeszłość, dorobek i treść określonej dziedziny wiedzy i kultury, które jednostkę kształtowały; 3. Paradygmatyczność poznania, która w rozumieniu autora podważa mocno zakorzenione we współczesnej filozofii przekonanie, zakładające, że istnieje linia demarkacyjna między poznaniem naukowym a sferą wartości, emocji i ideologii. Teoria Flecka — jak pisze autor *Wstępu*, Zdzisław Cackowski — wyraża zwątpienie w epistemologiczną wartość pojęcia rzeczywistości obiektywnej, niezależnej od doświadczenia. Dotyczy to również faktu naukowego, traktowanego jako obiektywne zdarzenie czy obiektywny stan rzeczy. W teorii Flecka jest on pojmowany raczej jako konstrukt działań poznawczych, uwarunkowanych w sensie socjopsychologicznym. Na tej podstawie wiąże się teorię Flecka z filozofią Kanta, neokantyzmem, konwencjonalizmem, kojarzy się też niekiedy z ideami Jerusalema, Schelera, Gumplowicza, Durkheima, Lévy-Bruhla. Interesował się omawianą książką Reinchenbach, a Kuhn z kolei podkreślał, że czerpał z niej inspirację przy konstruowaniu swej teorii struktury rewolucji naukowych. Niezwykle ważna, niedoceniona pierwotnie zarówno w Polsce, jak za granicą, książka Flecka, wyprzedzająca swoją epokę, zyskała pełne uznanie dopiero w latach siedemdziesiątych. Jego myśl filozoficzna stała się w Stanach Zjednoczonych przedmiotem studiów uniwersyteckich, seminariów, omówień.

Janusz Misiewicz: *Światopogląd i forma. O artystycznych wartościach literackich*. Lublin, Wydawnictwo Lubelskie, 1983, ark. wyd. 9, 60, 175 s., nakład: 4728 + 272 egz. Seria: Kontrowersje Filozoficzne.

Światopogląd i forma jest pracą otwierającą serię *Kontrowersje filozoficzne*, poświęconą — jak oznajmiają wydawcy — prezentacji najbardziej — ich zdaniem — interesujących, a zarazem kontrowersyjnych problemów filozofii współczesnej. Autor książki stawia sobie zadanie odpowiedzi na dwa zasadnicze, nurtujące go pytania: a) na czym polega swoistość artystycznych wartości literackich? oraz b) jakie czynniki kształtują wartość dzieła literackiego? W tym celu Janusz Misiewicz odrzuca model estetyki opartej na ogólnych pojęciach takiej teorii dzieła sztuki, przedmiotu i przeżycia estetycznego, która ujmuje wartości artystyczne jako zespół jakości warunkujących czysto estetyczne funkcjonowanie dzieł. Uważa bowiem, iż specyfika wartości artystycznych literatury wymaga uwzględnienia dwu zasadniczych źródeł wartości dzieła, to jest jego momentów formalnych i jego sensu światopoglądowego, ponieważ twórczość literacka może przybrać tylko takie postaci, jakie wytwarza nadrzędny w stosunku do niej, kulturowy ogląd świata. Janusz Misiewicz dąży w swojej pracy, składającej się z trzech części (1. *Wprowadzenie do zagadnienia wartości*; 2. *Dzieło — sztuka — kategorie estetyczne*; 3. *Światopogląd i forma*) do teoretycznego ujęcia historycznie zmiennego i kulturowo różnorodnego dzieła literackiego, pomijając zupełnie historyczne stanowiska i poglądy o wartościach literackich.

Ewa Borowiecka: *Poznawcza wartość sztuki*. Lublin, Wydawnictwo Lubelskie, 1986, ark. wyd. 13, 0, 219 s., nakład: 4730 + 270 egz. Seria: Kontrowersje Filozoficzne.

Głównym zadaniem, jakie wyznacza sobie Ewa Borowiecka, jest zebranie i uporządkowanie różnorodnych i rozmaitych poglądów na temat poznawczej wartości resp. funkcji sztuki. Ponadto celem pracy jest też sprawdzenie, które z autonomicznych teorii uznających istnienie w sztuce wartości poznawczych można, i z jakich względów, odnieść do całej sztuki — do wszystkich dzieł sztuki, to jest wyjaśnienie, czy wartość poznawcza stanowi cechę wszelkiej sztuki czy też przysługuje ona tylko niektórym wytworom artystycznym. Książka Ewy Borowieckiej składa się z sześciu rozdziałów, w których omawia: 1. *Typy poglądów o poznawczej wartości sztuki w dziejach estetyki*; 2. *Przedmiot sztuki i jego relację wobec recyzywistości*; 3. *Środki przekazu stosowane w sztuce*

kach; 4. *Wyniki poznawcze sztuki*; 5. *Prawdę w sztuce*; 6. *Wartość poznawczą a wartość estetyczną sztuki*. Wśród tych rozważań o charakterze przeglądowym nie znajdziemy jednak żadnej wskazówki, która sugerowałaby wybór jednej spośród wielu przedstawionych orientacji teoretycznych, filozoficznych, którą można by uznać za właściwy klucz do zrozumienia sensu, istoty poznawczej i wartości sztuki. Autorka powiada, że każda teoria dotycząca tego zagadnienia jest niewystarczająca, niepełna i z tego względu nie ma podstaw merytorycznych do wyboru, do wykazania wyższości jednej nad drugą.

Narcyż Łubnicki: *Nauka poprawnego myślenia*. Wyd. III, Lublin, Wydawnictwo Lubelskie, 1987, ark. wyd. 27, 0, 492 s., nakład: 14 730 + 270 egz.

Podstawę książki Narcyza Łubnickiego stanowią poprawione i zaktualizowane odczyty wygłoszone w latach 1947—1948 na antenie Polskiego Radia. Właśnie owa geneza rzutuje w sposób ważący na formę książki. Zyskała ona kształt szkiców popularnonaukowych podzielonych na cztery główne części: 1. *Wiwisekcja działania*, 2. *Ze strategii i taktyki myślenia*, 3. *O naukach przyrodniczych i humanistycznych*, 4. *O naukach logiczno-matematycznych*. Przedstawione w pracy wykłady odbiegają znacznie — ze względu na to, iż ich treść została oddana w ogólnym zarysie, bez wnikania w nadmierną ilość erudycyjnych szczegółów — od sztywnego, trudno recypowanego kanonu prezentacji logiki formalnej. Przejrzysty tok wywodu, żywy, bogaty, komunikatywny język czynią rozważania o poprawnym myśleniu lekturą tak pożyteczną, jak przystępną, godną polecenia szerokiemu gronu czytelników. Celem autora jest intelektualne pobudzenie odbiorcy, zachęcenie go do zastanowienia nad różnymi zagadnieniami kultury współczesnej oraz do prób zastosowania wobec nich środków analizy logicznej bardzo szeroko pojętej.

Roman Tokarczyk: *Współczesne doktryny polityczne*. Lublin, Wydawnictwo Lubelskie, 1987, wydanie IV, ark. wyd. 27, 80, 447 s., nakład: 19 730 + 270 egz.

Współczesne doktryny polityczne stanowią już kolejne, poprawione i rozszerzone wydanie tej pracy, edycję, w której autor uwzględnił propozycje i uwagi, jakie pojawiły się w ciągu dziesięciu lat od czasu, kiedy omawiana książka — uznana za pracę pionierską oraz za istotną pomoc dla studiujących historię doktryn polityczno-prawnych i podstawy nauk

humanistycznych — pojawiła się po raz pierwszy w księgarni. Tokarczyk omawia doktryny marksizmu-leninizmu, reformizmu, anarchizmu, trockizmu, maoizmu, myśl Nowej Lewicy, myśl katolicką, islamu, afrykańską, indyjską, latynoamerykańską oraz koncepcje liberalizmu, konserwatyzmu, rasizmu, nacjonalizmu, faszyzmu, a także myśl futurologiczną. Taki układ doktryn stanowił podstawę dla kolejnych, autonomicznych rozdziałów pracy. Mimo, iż ich kolejność nie jest przypadkowa, to jednak trudno się ustrzec kontrowersji na temat ich uszeregowania. Nawiasem mówiąc lektura tego interesującego i pożytecznego przewodnika po współczesnym świecie godzi umiejętnie klarowność i przystępność języka z próbą wyjaśnienia niekiedy trudno dostępnych problemów.

Max Horkheimer: *Spoleczna funkcja filozofii*. Warszawa, PIW, 1987, ark. wyd. 22, 50 459 s., nakład: 10 000 + 250 egz. Przełożył: Jan Doktor, wybór, opracowanie i wstęp: Roman Rudziński. Seria: Biblioteka Myśli Współczesnej.

Spoleczna funkcja filozofii jest pierwszą książką, poza artykułami w „Studiach Filozoficznych” i „Colloquia Communia” tego najgłębszego chyba filozofa i dyrektora *Institut für Sozialforschung* we Frankfurcie nad Menem, a następnie w Paryżu i Nowym Jorku. Zawiera ona zbiór licznych wypowiedzi wybranych i uporządkowanych przez Romana Rudzińskiego. Układ artykułów jest w zasadzie ekspozycją założeń tak formalnych, jak merytorycznych niemieckiego myśliciela. Po pierwsze Max Horkheimer programowo odrzuca koncepcję filozofii, u której podstaw leżałaby jakaś *pierwsza zasada* lub zbiór zasad wytyczających i organizujących poglądy w z góry założony system. W związku z tym filozof niemiecki wypowiadał swoje poglądy w formie niezbyt obszernych esejów, nie dążył nigdy do stworzenia filozofii systematycznej. Po drugie wybór prac został skoncentrowany przede wszystkim na ukazaniu Horkheimerowskich idei związanych z pojęciem *filozoficzności*, jednego z ciekawszych wątków jego twórczości.

Richard Grunberger: *Historia społeczna Trzeciej Rzeszy*. T. 1 i T. 2, Warszawa, PIW, 1987. T.: 1: ark. wyd. 15, 20, 294 s.; T.: 2: ark. wyd. 21, 70, 416 s.; nakład: T.: 1 i T.: 2: 30 000 + 300 egz. Przekład: Witold Kalinowski, wstęp: Władysław Markiewicz. Seria: Biblioteka Myśli Współczesnej.

Prezentowana książka nie ma nic wspólnego z filozofią, nie jest nawet — mimo sugestii tytułu — monografią z zakresu historii społecznej

w ścisłym tego słowa znaczeniu. Nie spełnia też — łatwo zauważalnych w lekturze — wymogów teoretyczno-metodologicznych i warsztatowych, stawianych obecnej historiografii. Richard Grunberger stara się przede wszystkim przedstawić możliwie wiernie określone style, reguły, obyczaje i wzory zachowań, normy moralne i estetyczne, wyznawane wartości, składające się na obraz zwykłej codziennej egzystencji, a także bezmiar upodlenia i degeneracji nazistowskich Niemiec. *Historia społeczna Trzeciej Rzeszy* podobnie jak inne tego typu opracowania, ogranicza się jedynie do opisu i analizy hitlerowskiego faszyzmu. Jednakże dlatego, iż dzieje najnowsze Niemiec stanowią i stanowią przedmiot zainteresowania zarówno światowej opinii publicznej, jak i specjalistów z różnych dziedzin nauk społecznych: historyków, politologów, socjologów, filozofów (między innymi E. Fromm) czy psychologów, pracę Richarda Grunberga można polecić i przedstawić jako dzieło humanistycznych i szerokiemu kręgowi czytelników.

Fitrjof Capera: *Punkt zwrotny. Nauka, społeczeństwo, nowa kultura*. Warszawa, PIW, 1987, ark. wyd. 33, 30, 573 s., nakład: 30 000 + 250 egz. Przekład: Ewa Woydyłło, przedmowa: Anna Wyka. Seria: Biblioteka Myśli Współczesnej.

Fitrjof Capera z wykształcenia fizyk, pracujący w licznych laboratoriach uniwersytetów europejskich i amerykańskich, jest przede wszystkim naukowcem, ale nie zamykającym się w swojej wąskiej specjalizacji. Zajmuje się również filozofią i historią nauki, zwłaszcza problemami dotyczącymi okresów przełomów i rewolucji naukowych odrzucających przestarzałe paradygmaty. A zatem Capera uprawia również filozofię nauki, tworzy syntetyzującą refleksję metanaukową. Właśnie ona stanowi główną oś tematyczną *Punktu zwrotnego*. W swej pracy autor przeprowadza również paralelę między wizją świata wynikającą z *nowej fizyki* a filozoficznymi, religijnymi, mistycznymi tradycjami Wschodu, zwłaszcza taoizmu i buddyizmu. Widoczny też jest trzeci nurt zainteresowań badawczych Capery, dotyczący różnych wizji i sposobów życia, wyznaczanych przez rozmaite wartości kultury, w tym również przez wzorce naukowe. Tej bardzo ciekawej, kontrowersyjnej książce (nawiasem mówiąc koncepcje Capery są przez jednych wysoko cenione, przez innych ostro krytykowane), *bardzo amerykańskiej tak w swym optymizmie, jak i traktowaniu zjawisk i procesów charakterystycznych głównie dla Stanów Zjednoczonych jako prawidłowości uniwersalnych* można — zdaniem Anny Wyki — postawić między innymi zarzut, iż miesza ona, mimo ogólnej prawidłowości wywodu, poziom krytyki filo-

zoficznej z poziomem krytyki metodologicznej przy analizie paradygmatu dominującego.

François Jacob: *Gra możliwości*. Warszawa, PIW, 1987, ark. wyd. 4, 90, 100 s., nakład: 20 000 + 250 egz. Przekład: Marek Kunicki-Goldfinger, wstęp: Władysław J. H. Kunicki-Goldfinger. Seria: Biblioteka Myśli Współczesnej.

Przedmiotem rozważań laureata nagrody Nobla, jednego ze współtwórców biologii molekularnej, zawartych w omawianej książeczce jest przede wszystkim teoria ewolucji i jej refleksy w światopoglądzie współczesnego człowieka. Jednakże, co jest istotne, zajmuje się również funkcją i znaczeniem nauki, jej związkami z innymi działami społecznej aktywności. Wpierw J a c o b podkreśla (*Mit i nauka*, rozdział 1), wskazując na różnice między mitem a nauką (na przykładzie zagadki płci i rozmnażania), że mit, podobnie jak nauka, daje człowiekowi obraz świata i określa siły tym światem rządzące, opierając się na tej samej zasadzie co nauka — zasadzie wprowadzania porządku do natury. W dalszej części swojego eseju filozoficzno-przyrodniczego (*Bricolage ewolucji*) J a c o b pokazuje możliwości i ograniczenia biologii, jej rzeczywistą funkcję w życiu człowieka. W ostatniej partii — *Czas i odnajdywanie przyszłości* — autor badając relacje między życiem a czasem zwraca uwagę na to, że organizmy mają swoje wewnętrzne zegary regulujące tempo ich życia i rozwoju, że dysponują pamięcią neurofizjologiczną i immunologiczną, biochemiczną i topologiczną. Żywe systemy są bowiem układami otwartymi i podlegają prawom nierównowagi termodynamiki, tworzą *struktury dyspatywne*, w których przepływ materii, energii i informacji kształtuje i utrzymuje nowe, uporządkowane struktury.

Karen Horney: *Nowe drogi w psychoanalizie*. Warszawa, PWN, 1987, ark. wyd. 13, 75, 303 s., nakład: 29 720 + 280 egz. Przekład: Krzysztof Mudyń, nota o autorze i bibliografia: Adam A. Żych. Seria: Biblioteka Klasyków Psychologii.

Jest to trzecia książka Karen Horney (pierwsze to: *Neurotyczna osobowość naszych czasów* — 1976; *Nerwica a rozwój człowieka. Trudna droga do samorealizacji* — 1979) jaką otrzymuje polski czytelnik. Została napisana w 1939 roku, a więc w dwadzieścia cztery lata po ukończeniu przez autorkę trzyletniego kursu psychoanalitycznego w Berlinie. Stanowi ona efekt doświadczeń z długotrwałej praktyki lekarskiej oraz owoc piętnastoletnich studiów nad poglądami Freuda. Jest świadectwem

przewartościowania jego kategorii, pojęć i teorii, wyrazem poszukiwania nowych dróg i rozwiązań w psychoanalizie, uwzględniających w szerszym zakresie psychologię kobiet oraz, w ślad za E. Frommem, kulturowe uwarunkowania konfliktów neurotycznych.

Cesare Lombroso: *Geniusz i obłąkanie*. Warszawa, PWN, 1987, ark. wyd. 24, 75, 552 s., nakład: 14 720 + 280 egz. Przełożył: J. L. Popławski, wstęp: Brunon Hołyst, nota o autorze, bibliografia, indeks osobowy: Adam A. Zych. Seria: Biblioteka Klasyków Psychologii.

Cesare Lombroso — dziewiętnastowieczny (zmarł w 1909 roku), światowej sławy włoski psychiatra, antropolog i kryminolog, twórca antropologicznej szkoły prawa karnego oraz propagator antropometrii — interesował się głównie relacjami zachodzącymi między zdrowiem psychicznym i fizycznym, problemami medycyny i psychiatrii sądowej oraz zagadnieniami z pogranicza antropologii i kryminologii. Oprócz tego badał również źródła i zależności związane z uzdolnieniami i genialnością. Właśnie *Geniusz i obłąkanie* jest obszerną rozprawą poświęconą temu problemowi. Lombroso doszukuje się, na podstawie analizy licznych przypadków, wzajemnego odniesienia występującego między niepoślednimi zdolnościami twórczymi, a wyraźną degeneracją i schorzeniami psychicznymi oraz różnego rodzaju ułomnościami neuropsychicznymi pojawiającymi się u ludzi uwiecznionych w historii. Jednakże owe poszukiwania były prowadzone drogą pośrednią, na podstawie biografii, anegdot, plotek czy niekiedy wręcz pomówień. Z tego między innymi powodu pojawiały się hipotezy pochopne i błędne, jednakże towarzyszyły im również koncepcje pionierskie, intuicyjnie odkrywcze, o użyteczności aplikacyjnej. Wszystkie one są również świadectwem dziewiętnastowiecznych metod oceniania normalności ludzi.

Gabriel Marcel: *Dziennik metafizyczny*. Warszawa, Instytut Wydawniczy PAX, 1987, ark. wyd. 15, 30, 270 s., nakład: 20 000 + 350 egz. Wybór: Karol Tarnowski, przekład: Ewa Wende, opracowanie przekładu: Stanisław Cichowicz.

Dziennik metafizyczny nie był pierwotnie tekstem przeznaczonym przez Gabriela Marcela do rozpowszechniania. Stanowił pewien etap wstępny, służący przygotowaniu się do wykładu większego dzieła filozoficznego o charakterze dogmatycznym, przedstawiającym główne tezy myśliciela, w sposób maksymalnie ścisły. Ponieważ do realizacji tego zamierzenia nie doszło, autor opublikował *Dziennik*. Zawiera on dwie zu-

pełnie odmienne części. Pierwsza, napisana tuż przed I wojną światową, skierowana była przeciw wszystkim doktrynom, które opisywały i wyjaśniały rzeczywistość za pomocą metody dialektycznej. Druga zaś, powstała w latach 1918 i następnych, ukazuje krytykę nieprawidłowości zawartych w racjonalizmie. Zdaniem Marcela pierwsza część *Dziennika* jest bardziej zrozumiała po lekturze następnej, ponieważ właśnie w drugiej części znajdują się podstawy logiczne tamtej. Praca francuskiego egzystencjalisty jest dziełem podstawowym dla badaczy jego myśli, stanowi klucz do zrozumienia jego poglądów. Jest świadectwem przewycięzania filozofii uniwersyteckiej, zdążania ku personalizmowi.

Polska filozofia analityczna. Analiza logiczna i semiotyczna w szkole lwowsko-warszawskiej. Wrocław, Ossolineum, 1987, ark. wyd. 17, 10, 295 s., nakład: 700 egz. Red.: Michał Hempolński.

Książka jest zbiorem artykułów i obszernych rozpraw pióra Michała Hempolńskiego, Stanisława Borzysza, Jana Woleńskiego, Jacka J. Jadackiego i Andrzeja Lubomirskiego. Stanowi część większego zamierzenia badawczego realizowanego w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN w latach 1984—1986. Najważniejszą część tomu tworzą wypowiedzi dotyczące teorii i analiz logicznych w szkole lwowsko-warszawskiej (J. Woleński) oraz semiotyki tej szkoły i jej głównych pojęć (J. J. Jadacki). Pozostałe teksty mają charakter historyczny i pomocniczy, pełnią istotną funkcję uzupełniającą.

Janusz Czerny: *Brentanizm i jego recepcja w filozofii europejskiej.* Katowice, Wydawnictwo Uniwersytet Śląski, 1987, ark. wyd. 14, 00, 164 s., nakład: 700 + 38 egz.

Janusz Czerny podjął się pierwszej w polskim piśmiennictwie próby ujęcia w pewnym całokształcie podstawowych idei filozoficznych myślicieli z kręgu tak zwanej szkoły wiedeńskiej Franza Brentano, uwzględniając głównie podstawowe założenia i poglądy epistemologiczne, które sformułowali oni w obrębie Brentanowskiego programu *Strengte Philosophie* (Carl Stumpf). Rozprawa składa się z pięciu rozdziałów, w których autor koncentruje uwagę kolejno na: źródłach brentanizmu, metodologicznych i doktrynalnych założeniach Brentanowskiego psychologizmu, teoriopoznawczej problematyce nurtu wiedeńskiego, filozofii Edmunda Husserla oraz brentanizmie poza szkołą wiedeńską. Monografia Janusza Czernego jest pracą niezmiernie potrzebną, ponieważ

wypełnia w sposób istotny lukę w zakresie brentanizmu i jego recepcji wypełnia w sposób istotny lukę w zakresie systematycznego poznania brentanizmu i jego recepcji w filozofii europejskiej.

Tadeusz Kotarbiński: *Pisma etyczne*. Wrocław, Ossolineum, 1987, ark. wyd. 34, 90, 520 s., nakład: 7000 egz. Redakcja: Paweł J. Smoczyński.

Przygotowanie tego dzieła do druku przypadło na rocznicę 100-lecia urodzin wielkiego twórcy. Celem omawianego zbioru jest ukazanie w maksymalnym stopniu dorobku Tadeusza Kotarbińskiego na polu etyki, to jest tej dziedziny, z którą wiązały się jego pierwsze ważniejsze prace i która była także ulubionym i bardzo istotnym nurtem jego rozważań. Można piśmiennictwo etyczne Kotarbińskiego podzielić na dwa etapy. Pierwszy zakończył się stosunkowo szybko i dotyczył etyki utylitarystycznej (*Utylitaryzm a etyka litości*, 1914; *Utylitaryzm w etyce Milla i Spencera*, 1915). Drugi natomiast powstał w opozycji do utylitarystyki oraz w wyniku rozważań charakterystycznych dla tradycyjnej etyki chrześcijańskiej. W tym czasie powstały teksty o różnorodnej problematyce i odmiennym przeznaczeniu. Wszystkie one (*O istocie i zadaniach etyki*; *Idealy i wartości naczelne. Sprawy sumienia*; *Medytacje o życiu godziwym*), są poświęcone próbie zarysowania własnego, niezależnego stanowiska w etyce. Towarzyszą im *Wypowiedzi okolicznościowe i recenzje*, pozornie oderwane od teoretycznych problemów etyki, jednakże pozostające z nimi w ścisłym związku.

Roman Tokarczyk: *Hobbes*. Warszawa, Wiedza Powszechna, 1987, ark. wyd. 15, 80, 352 s., nakład: 4700 + 300 egz. Przekład: Czesław Znamierowski, Roman Tokarczyk. Seria: Myśli i Ludzie.

Prezentowanej pracy przyświecał cel trudny — możliwie najwszechstronniejsza charakterystyka całego systemu filozoficznego Tomasa H o b b e s a, którego wielość zainteresowań jest zaiste imponująca. Stawiał on problemy z kręgu różnych, nieraz odległych od siebie dziedzin — matematyki (geometrii), fizyki (mechaniki i optyki), fizjologii, psychologii, antropologii, ekonomii, historii, literatury pięknej, teorii języka i mowy oraz przede wszystkim filozofii państwa i prawa. Autor temu dążył do wskazania i uzasadnienia powodów, dla których Hobbes odrzucał wiedzę scholastyczną i dlaczego, oraz jak budował własny, uniwersalistyczny system filozoficzny. Omawiana praca złożona jest z dwóch części: z opracowania i z wyboru pism, czyli tekstów źródłowych. Pierwsza

przedstawia biografię nowożytnego filozofa na podstawie *Brief Lives* A u b r e y a oraz wykład poglądów H o b b e s a wzorowany na monografii *Hobbes* Richarda Petersa. Wybór pism natomiast zawiera fragmenty wywodzące się z *Elementów filozofii*, *Lewiatana* oraz *Elements of Law: Natural and Political*.

Anne Bancroft: *Współcześni mistycy i mędrcy*. Warszawa, Wydawnictwo Pusty Obłok, 1987, 237 s., nakład: 1000 egz. Przekład: Maria Kuźniak, przedmowa: Jerzy Prokopiuk.

Praca Anne Bancroft jest jedną z wielu licznych publikacji książkowych o charakterze religijno-mistyczno-soteriologicznym, jakie pojawiły się na polskim rynku wydawniczym w ciągu ostatnich kilkunastu lat. Autorka opracowała życie i poglądy, jej zdaniem, najważniejszych gnostyków, mistyków i magów XX wieku, wskazujących różne sposoby wyjścia z głębokiego kryzysu duchowego współczesnej cywilizacji i kultury, kryzysu, który powoduje dezintegrację jednostek i społeczeństwa. Znaleźli się wśród nich hinduiści (Raman Maharishi Krishnam u r t, Mahariski Mahesh Yogi, Meher Baba, Maharaj J i, Aldous Huxley), buddyści (Dhiravamsa, Chogyam T r u n g p a, Aan Watts), żydzi (Martin Buber), muzułmani (Pak S u b u h), nauczyciele inspirowani przez islamskie sufizm (G u r d ż i j e w), katolicy (Thomas Merton, Teilhard de Chardin, Matka Teresa) oraz przedstawiciele okultyzmu europejskiego (Rudolf Steiner, Dion Fortune, Douglas Harding), a także najsłynniejszy szaman naszej epoki Don Juan M a t u s a. Wszystkich ich można nazwać za Anne Bancroft, *budowniczymi mostów*, a nawet szerzej — jak pisze Jerzy Prokopiuk — pointifexami. Wskazują oni bowiem jako źródło wiedzy i doświadczenia drogę oraz budują most prowadzący z ludzkiego, ziemskiego świata ułudy i upadku do świata duchowego, boskiego, jedynie prawdziwego. Są nosicielami *dobrej nowiny*, soteriologicznych i nowoparadygmatycznych wizji przemian o charakterze ontologicznym, epistemologicznym, aksjologicznym oraz nowych propozycji w zakresie pojmowania nauki, sztuki, kultury, życia społecznego i wewnętrznego człowieka.

Witold Tyloch: *Judaizm*, Warszawa, KAW, 1987, ark. wyd. 14, 34, 345 s., nakład: 40 000 + 200 egz. opr. broszurowa, 10 000 + 150 egz. opr. twarda. Seria: Religie świata.

Paradoksem jest to, że nawet w okresie rozkwitu kultury żydowskiej w Polsce, żaden z jej przedstawicieli nie przedstawił zasad swojej religii

pozostalej części społeczeństwa. W związku z tym, że nie uczyniono tego do tej pory, podjął się tego trudnego zadania Witold Tyloch, próbując wypełnić lukę istniejącą na naszym rynku wydawniczym. Autor przedstawia w syntetycznym ujęciu podstawowe, niezbędne wiadomości o religii żydowskiej, koncentrując uwagę na chronologicznej, geograficznej i doktrynalnej prezentacji zagadnienia. Istotną rolę odgrywa w tym przypadku zwłaszcza omówienie dziejów wraz z przeobrażeniami założeń tej religii, istotną, ponieważ obejmuje różne jej formy na przestrzeni trzech i pół tysiąca lat. Witold Tyloch zwraca uwagę na możliwości adaptacyjne, umiejętność przystosowania się judaizmu do zmieniających się warunków społecznych, politycznych i ekonomicznych, na niezwykłą żywotność oraz zdolność przetrwania mimo najtrudniejszych nie sprzyjających konfiguracji historycznych tej najstarszej religii świata. Autor ukazuje jej złożoność, polifoniczność, różne tendencje, kierunki interpretacyjne, rozmaite odłamy, które wytworzyły się w ciągu wieków. Witold Tyloch określa je z punktu widzenia przyjętej obecnie w naukowym religioznawstwie koncepcji judaizmu ortodoksyjnego, prawowiernego, który, nawiasem mówiąc, jest także niejednolity i zróżnicowany. Książka ze względu na jej wszechstronny, ale i przystępny sposób prezentacji dziejów i zasad judaizmu może stanowić pomoc dla osób zajmujących się religioznawstwem tak w szkole średniej, jak i na studiach wyższych.

Jan W. Kowalski: *Świat mnichów i zakonów*.
Wyd. III, Warszawa, KAW, 1987, ark. wyd. 10, 54,
255 s., nakład: 20 000 + 200 egz. opr. broszurowa,
10 000 + 150 egz. opr. twarda.

Bibliografia poświęcona ruchowi monastycznemu jest niezwykle rozległa, wszechstronna i bogata w dokumentację. Na temat każdego z zakonów, każdej kongregacji, każdej reformy, każdego szczegółu życia mnichów, ich ubioru, ascezy czy duchowości, sposobu odżywiania się, liturgii, rządzenia, noszenia tonsury, czy też rzeczywistego powołania, puszczania krwi i naboru nowicjału pisywano od stuleci bardzo długie, bardzo uczone i bardzo szczegółowe komentarze, na które odpowiadano jeszcze innymi komentarzami, tak że materiałem dotyczącym każdego z tych zagadnień (a jest jeszcze kilkadziesiąt innych), można by zapełnić sporą bibliotekę. Życie zakonników znajduje swój podstawowy sens w modlitwach i nabożeństwach, było ono skoncentrowane i uporządkowane jako funkcja ściśle określonych pór dnia, lecz mimo to zakonnicy tworzyli świat rozległy, różnorodny, złożony. Na przykład w średniowiecznej Europie nie tworzyli go sami mnisi. Żyli w nim także kanonicy regularni i eremicy, rekluzi i bracia żebrzący, szpitalnicy, którzy byli mnichami-żołnierzami,

a ponadto członkowie bractw czynnych, lub pokutniczych, istniejących na marginesie wielkich zakonów, niekiedy na marginesie Kościoła, a nawet bliskich herezji. Oprócz tego zakładano zgrupowania zawodowe, także i beginaże, tworzone na zasadach religijnych i w duchu wiary. Istniały także podwójne klasztory, zawierające w sobie klasztor męski i klasztor żeński, ściśle rozdzielone, których zwierzchnikami były kobiety. W zasadzie każdy z tych zakonów miał własne pole działania, lecz nie brakowało kwestii spornych, a rywalizacja była zacięta. Rzutowało to na doktrynę oraz regułę, co odzwierciedlało się w życiu codziennym zakonów czy kongregacji.

Istotne jest, że monastycyzm i życie zakonne rozkwitły przede wszystkim w tych religiach, które propagowały eskapizm, czy wręcz walkę ze światem zewnętrznym. Owa myśl przewodnia oraz ideały etyczno-religijne były charakterystyczne dla klasztorów i życia zakonnego buddyzmu i chrześcijaństwa. Właśnie formy monastyczne z kręgu wskazanych religii znalazły się głównie w polu zainteresowań autora (*Mnisi Dalekiego Wschodu*, rozdz. I; *Od cynizmu do ascezy chrześcijańskiej*, rozdz. II; *W kręgu rzymskiego katolicyzmu*, rozdz. III). Jan W. Kowalski wprawdzie nie zamierzał ich porównywać, lecz mimo to stwierdza, że ewolucja monastyczna jest bardziej widoczna w chrześcijaństwie niż w buddyzmie lub innych religiach, że jest zjawiskiem procesualnym, u którego podstaw leży przewartościowanie *sacrum* właściwego dla różnych postaci — zarzuconych, tradycyjnych i współczesnych — świadomości religijnej.

Wprawdzie literatura poświęcona monastycyzmowi jest bardzo rozbudowana, to jednak niewiele jest w niej pozycji obejmujących całość kształt monastycyzmu z punktu widzenia religioznawstwa niekonfesyjnego. W pewnym, stosunkowo skromnym i wybiórczym zakresie wypełnia tę lukę omawiana książka.

Gerhard Lohfink: *Rozumieć Biblię. Wprowadzenie do krytyki form literackich*. Warszawa, Instytut Wydawniczy PAX, 1987, ark. wyd. 8, 50, 142 s., nakład: 30 000 + 350 egz. Przekład: Bogusław Widła.

Tekst jest godny polecenia ze względu na istotne walory dydaktyczne, uczy rozwiązywania problemów, jakie nasuwa tekst biblijny. Podstawowym kluczem interpretacyjnym przy odczytywaniu treści *Pisma Świętego* jest koncepcja formy literackiej w ujęciu krytycznym — czyli *krytyka form*, a nie w rozumieniu historycznym — to jest *historia form*. Krytyka form jako pojęcie ogólne wywodzące się z teorii literatury służy do badania i oceny struktury językowej i literackiej, pozwala dotrzeć do

myśli i sensu zawartego w różnych tekstach. Autor stosując ową zasadę do *Pisma Świętego*, pozostaje również w zgodzie z encykliką biblijną Piusa XII *Divino afflante Spiritu* z 1943 roku, zalecającą przy egzegezie tekstu objawionego zwracanie uwagi na założenia genealogiczne tworząca literackiego *Starego i Nowego Testamentu*.

Główne religie współczesnego świata. Warszawa, COM SNP, 1987, 241 s., nakład: 500 egz. Redakcja: Jacek M. Majchrowski.

Główne religie współczesnego świata zostały opracowane przez zespół pracowników Instytutu Religioznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Stanowią niejako rozwinięcie XXI rozdziału podręcznika: *Nauka o polityce*, wydanego przez Centralny Ośrodek Metodyczny Studiów Nauk Politycznych pod redakcją Artura B o d n a r a. Mają stanowić — zgodnie z założeniami wydawców — pomoc dla wykładowców i studentów prowadzących zajęcia z zakresu nauki o polityce na wszystkich kierunkach studiów oraz dla nauczycieli szkół średnich związanych z przedmiotem „Podstawy religioznawstwa”. W skrypcie można znaleźć omówienia następujących religii: judaizm (K. Pilarczyk), chrześcijaństwo (J. Drobina), islam (K. Banek), hinduizm, buddyzm, dżinizm (Ł. Trzciniński) oraz kaodaizm, sikhizm, religie Japonii i Chin (K. Mikoś). Całą konstrukcję merytoryczną wyboru trafnie uzasadnia artykuł wprowadzający pióra H. Hoffmana: *Religia jako przedmiot badań religioznawczych*.

Współczesna filozofia człowieka. Wybór tekstów. T. 1 i T. 2. Warszawa, Wydawnictwa AWF, 1985, ark. wyd. t. 1 i t. 2: 14. 45, t. 1. 164 s., t. 2. 171 s., nakład: 2000 egz. Wybór, opracowanie, przedmowa, indeks nazwisk: Jerzy Rosiewicz.

Zamysł stworzenia zbioru tekstów z zakresu współczesnej filozofii człowieka powstał w Zakładzie Filozofii i Socjologii Instytutu Nauk Humanistycznych Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie. Na powstanie tego projektu wpłynęła między innymi potrzeba dostosowania programu nauczania filozofii, a zwłaszcza filozofii współczesnej do profilu dydaktycznego uczelni, w której główny nurt studiów stanowią najnowsze koncepcje i teorie pozostające w ścisłym związku z różnorodną i szeroko pojętą refleksją antropologiczną o charakterze humanistycznym. Wybór tekstów składa się z dwóch tomów, a zarazem grup tematycznych: 1. *W poszukiwaniu definicji człowieka*; 2. *Problem egzystencji auten-*

tycznej — ukazujących w odmiennych perspektywach ontologię i powinności jednostki ludzkiej. W tomie pierwszym pojawiają się koncepcje: H. Bergsona, E. Husserla, L. Roberrechtsa, B. F. Skinnera, K. Lorenza, E. Cassirera, F. Nietzschego, E. Abramowskiego, S. Brzozowskiego, M. Csikszentmihalyiego i R. Willisa — o charakterze opisowo-wyjaśniającym bez implikacji aksjologicznych. Natomiast tom drugi zawiera fragmenty różnych postaci psychoanalizy (Z. Freud, E. Fromm), egzystencjalizmu (J. P. Sartre, M. Heidegger), marksizmu (A. Gramsci, W. Lenin, G. Lukács, J. Kuczyński), personalizmu (J. Maritain, E. Mounier, M. Scheller), theilhardyzmu, polskiej myśli katolickiej (Jan Paweł II), przedstawia rozmaite wizje człowieka, ujęcia, które eksponują pewne postulatywne programy działania. Ich celem jest określenie miejsca jednostki w świecie, wśród ludzi, stworzenie podstaw, wartości i celów dla egzystencji autentycznej, pełnej i rzeczywistej, pozbawionej znamion reifikacji i alienacji.

Człowiek w filozofii współczesnej. Wybór tekstów. Kraków, Akademia Medyczna, 1987, 382 s., nakład: 300 + 22 egz. Wybór, opracowanie i wprowadzenie: Anna Pająk, Grażyna Podraza-Ucińska, Z. Zalewski.

Skrypt stanowi wybór tekstów źródłowych przeznaczonych do ćwiczeń z *Marksistowskiej filozofii i teorii rozwoju społecznego* Akademii Medycznej w Krakowie. Jest to już tom drugi z założonego trzyczęściowego opracowania (pierwszy objemował materializm dialektyczny, teorię poznania, zagadnienia metodologiczne, trzeci natomiast miałby przedstawiać problemy z kręgu etyki). Teksty skoncentrowane zostały głównie na problematyce dotyczącej materializmu historycznego (znajdują się wśród nich zarówno fragmenty prac klasyków, jak przedstawicieli współczesnego marksizmu) oraz antropologii filozoficznej w szerokim ujęciu. Autorzy wyboru sięgnęli po wypowiedzi myślicieli neopozytywizmu, egzystencjalizmu, strukturalizmu czy współczesnej filozofii chrześcijańskiej, mając na względzie konfrontację ich poglądów z marksizmem. Tom został podzielony na trzy części: 1. *Człowiek, społeczeństwo, historia*; 2. *Człowiek, natura, kultura* oraz 3. *Filozofia a medycyna*. Dwie pierwsze odpowiadają wskazanym wyżej założeniom; trzecia natomiast, uwzględniając specyfikę studiów medycznych, wprowadza zagadnienia filozoficzno-etyczne istotne z punktu widzenia teorii i praktyki lekarskiej. W skrypcie znajdują się też przydatne dla procesu edukacji skróty objaśnienia biograficzne i noty, wskazujące zagadnienia, na które trzeba zwrócić uwagę.

Julian Aleksandrowicz: *Studia medyczne a etos zawodu lekarza*. Kraków, Akademia Medyczna, 1985, 125 s., nakład: 500 + 22 egz.

Studia medyczne a etos zawodu lekarza to pozycja, która zawiera autorski wybór artykułów Juliana Aleksandrowicza, opublikowanych w ostatnim ćwierćwieczu w takich czasopismach, jak: „Życie Szkoły Wyższej”, „Folia Humanistica” (Barcelona) oraz w wydawnictwach *New York Academy of Sciences* czy *World Academy of Art and Science*, a także *La Scuola In Azione Eurico Mattei*. Bezpośrednim motywem zebrania tych materiałów i upowszechnienia ich wśród studentów medycyny i lekarzy był — jak pisze we *Wstępie* autor — *zaznaczający się proces pogłębiającego kryzysu medycyny zarówno w zakresie nauczania, jak i etyki oraz deontologii*. Natomiast celem autora jest pobudzenie twórczej wyobraźni w nauce, rozbudzenie szacunku dla życia w każdej postaci, a także rozbudzenie etyki ekologicznej i sumienia ekologicznego.